

Paraisten kaupungin lausunto Varhan palveluverkkosuunnitelman 2027–2029 luonnoksesta

Paraisten kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto Varsinais-Suomen hyvinvointialueen Varhan vuosien 2027–2029 palveluverkkosuunnitelman luonnoksesta.

Paraisten kaupunki toteaa, että palveluverkon suunnittelun on perustuttava koko maakunnan tosiasialliseen maantieteeseen, asukkaiden todellisiin mahdollisuuksiin käyttää palveluja sekä saaristoisuudesta ja kaksikielisyydestä johtuviin velvoitteisiin ja erityisiin palvelujen järjestämisedellytyksiin. Huomioon tulee ottaa myös se, miten palveluverkon muutokset vaikuttavat eri kuntien ja kunnanosien elinvoimaan.

Kannanotto tiivistettynä

Paraisten kaupunki katsoo, että Varhan palveluverkkosuunnitelma ei nykymuodossaan ota kaikilta osin huomioon saaristoisuudesta johtuvia erityisiä palvelutarpeita eikä kaksikielisyydestä johtuvia itsenäisiä palvelu- ja järjestämistarpeita.

Saariston ja sekä ruotsin- että suomenkielisen väestön palveluja koskevien päätösten on perustuttava kokonaisarviointiin, jossa ihmisten turvallisuudentunteella, palvelujen tosiasiallisella saavutettavuudella, kielellisillä oikeuksilla, henkilöstön osaamisella, paikallisyhteisöjen kantokyvyllä ja saariston tulevaisuuden elinvoimalla on suuri painoarvo.

Talouden ja hallinnon tehostamistavoitteet eivät saa johtaa palvelujen asteittaiseen purkamiseen niissä hyvinvointialueen osissa, joissa palvelujen järjestäminen on vaikeinta, mutta välttämättömintä.

1. Yleiset näkemykset suunnitteluperiaatteista

Paraisten kaupunki näkee myönteisenä asiana uusien tilojen suunnittelun ja eri palvelujen, saavutettavuuden ja lähipalvelujen saatavuuden yhteensovittamisen ja integraation suunnittelun. Toivotamme sekä lasten että ikääntyneiden uudet asumisyksiköt lämpimästi tervetulleiksi Paraisille.

Kaikkien palvelujen ei tarvitse olla yhtä lähellä asukasta. Lyhytkestoisten hoitajaksojen kohdalla pidempi välimatka voi joissain tapauksissa olla mahdollinen edellyttäen, että kuljetukset, hoitoketjut, kieli ja turvallinen kotiutuminen toimivat. Läheisyys on sen sijaan erityisen tärkeää pitkäaikaisasumisessa, jatkuvassa kuntoutuksessa, kotihoidossa, vanhustenhuollossa, mielenterveyspalveluissa, perhe- ja sosiaalipalveluissa sekä muissa palveluissa, joita käytetään usein tai pidemmän aikaa.

Digitaaliset ja liikkuvat palvelut voivat olla tärkeitä täydentäviä palveluja, mutta ne eivät voi yleisesti korvata fyysistä läsnäoloa. Tämä koskee erityisesti ikääntyneitä, vammaisia, mielenterveysasiakkaita, lapsia ja perheitä sekä henkilöitä, joiden mahdollisuudet käyttää digitaalisia palveluja ovat rajalliset.

Varha perustaa ehdotuksensa MDI:n väestöennusteeseen. Ennuste perustuu aiempaan väestönkehitykseen ja oletuksiin kehityksen jatkumisesta. Jos peruspalveluja suljetaan ennustettuun väestön vähenemiseen vedoten, ennusteesta tulee itseään toteuttava: peruspalvelujen ja työpaikkojen puuttuminen ovat vahvimpia syitä lähtömuuttoon ja tulomuuton puuttumiseen.

2. Saaristoisuus itsenäisenä palvelutarpeiden ja rahoituksen perusteena

Parainen on Suomen kunnista kaikkein korostuneimmin saaristokunta. Kaupunki koostuu useista pääsaarista, suuresta määrästä pienempiä asuttuja saaria sekä alueista, jotka ovat riippuvaisia lautoista ja yhteysaluksista. Etäisyyksiä mitataan sen vuoksi käytännössä matkajassa ja monitahoisina matkaketjuina, ei kilometreissä.

Hallituksen esityksessä HE 56/2026 todetaan, että sosiaali- ja terveystalvelujen saavutettavuus ja palveluverkon kattavuus vaikuttavat olennaisesti saariston elinoloihin. Saaristoisuuteen perustuvaa rahoitusta perustellaan sillä, että se parantaa hyvinvointialueiden mahdollisuuksia järjestää sosiaali- ja terveystalveluja ottaen huomioon saaristoisuudesta aiheutuvat erityiskustannukset ja saavutettavuushaasteet.

Paraisten kaupungin aikaisemmin esille tuomien laskelmien mukaan Varha saa saaristoisuuteen perustuvaa rahoitusta noin 19 miljoonaa euroa. Rahoitusta ei ole muodollisesti korvamerkitty yksittäisille toimipaikoille, mutta rahoituksen laskentaperuste on selvä: siinä on otettava huomioon, että talvelut saaristo-olosuhteissa vaativat enemmän resursseja ja että yhdenvertaista saavutettavuutta ei voida saavuttaa samalla palveluverkkorakenteella kuin taajamissa. Sen vuoksi on periaatteellisesti ristiriitaista, että hyvinvointialue saa saariston erityisten palveluedellytysten vuoksi korotettua rahoitusta ja ehdottaa samanaikaisesti juuri saaristossa asumisen mahdollistavien fyysisten talvelujen alasajoa.

Paraisten kaupunki korostaa, että hieman korkeampi kustannus asiakasta, henkilöstön jäsentä tai hoitopaikkaa kohden ei voi yksinään olla lakkauttamisen peruste. Saariston pienet yksiköt eivät ole suunnitteluvirhe, vaan suoraa seurausta maantieteestä, minkä lisäksi ne ovat laajalla osaamisellaan hyvin tehokkaita. Saaristoisuuteen perustuva rahoitus on olemassa nimenomaan sen vuoksi, että talveluja ei ole aina mahdollista tai tarkoituksenmukaista tuottaa samalla yksikkökoolla ja kustannusrakenteella kuin suuremmissa asutuskeskuksissa.

Paraisten kaupunki vaatii, että ennen kaikkia saaristo-osia koskevia muutoksia tehdään erillinen saaristovaikutusten arviointi. Arvioinnissa on otettava huomioon ainakin

- vaikutukset työpaikkoihin, paikkakunnalle asumaan jäämiseen, tulomuuttoon ja paikallisyhteisön elinvoimaan
- todelliset matka-ajat, mukaan lukien lautat, yhteysalukset ja odotusajat
- mahdollisuus asioida ja palata samana päivänä
- vaikutukset henkilöille, joilla ei ole omaa autoa
- vaikutukset ikääntyneille ja vammaisille
- vaikutukset omaisille ja henkilöstölle
- vaikutukset ensivastetoimintaan, vapaaehtoiseen palokuntaan ja paikalliseen varautumiseen
- useiden samanaikaisten palveluheikennysten yhteisvaikutukset
- vaikutukset koululaisille

3. Kaksikielisyys itsenäisenä palvelutarpeiden ja rahoituksen perusteena

Kaksikielisyyttä on käsiteltävä palveluverkkosuunnittelussa priorisoitavana ulottuvuutena. Varsinais-Suomi on kaksikielinen hyvinvointialue ja sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä niin, että asiakas ja potilas voivat tosiasiallisesti saada talveluja omalla äidinkielellään. Tämä tarkoittaa enemmän kuin sitä, että toimipaikka määritellään muodollisesti kaksikieliseksi.

Rahoituslaissa kaksikielisyys on nimenomainen ja erillinen laskentaperuste. Paraisten kaupungin aikaisemmin esille tuomien tietojen mukaan Varha saa kaksikielisyyden perusteella laskettavaa rahoitusta noin 14 miljoonaa euroa. Rahoitusta ei ole korvamerkitty, mutta se osoittaa, että lainsäätäjä on tunnistanut ne erityiset järjestämisedellytykset ja kustannukset, joita syntyy hyvinvointialueen turvatessa palvelut molemmilla kansalliskielillä.

Varha ei voi sen vuoksi lähteä siitä, että keskittäminen muodollisesti kaksikieliseen toimipaikkaan turvaa automaattisesti kielelliset oikeudet. Kielen merkitys on erityisen suuri haavoittuvassa asemassa oleville henkilöille, kuten ikääntyneille, mielenterveysongelmista kärsiville, vammaispalvelujen piirissä oleville sekä silloin, kun potilaan toimintakyky tai kyky ilmaista itseään on alentunut. Paraisten kaupunki vaatii, että ennen kaikkia kaksikielisiin palveluihin vaikuttavia muutoksia tehdään erillinen kielivaikutusten arviointi. Arvioinnissa on tarkasteltava ainakin

- ruotsin- ja suomenkielisten palvelujen tosiasiallista saatavuutta
- henkilöstön kielitaitoa ja kielitaitoisen henkilöstön saatavuutta
- koko hoito- ja palveluketjun toimivuutta molemmilla kielillä
- potilaiden ja asiakkaiden turvallisuudentunnetta
- mahdollisuutta olla osa sosiaalista yhteisöä omalla kielellä
- muutoksen vaikutusta alueelliseen kapasiteettiin tuottaa ruotsinkielisiä palveluja.

4. Suun terveydenhuoltoon, toimintakykyä tukeviin palveluihin ja sairaalapalveluihin esitetyt muutokset

Paraisten kaupunki panee myönteisesti merkille, että Paraisten saariston palvelupisteet on osittain säilytetty Varhan suunnitelmaluonnoksessa vuosille 2027–2029. Tämä on välttämätöntä ja sen on oltava lähtökohta jatkossakin. Suunnitelmaluonnos sisältää kuitenkin muutoksia, jotka ovat vaarassa heikentää sekä saariston fyysisiä palveluja että Varhan kykyä tarjota toimivia kaksikielisiä palveluketjuja.

Korppoon suun terveydenhuolto

Paraisten kaupunki suhtautuu kriittisesti siihen, että Korppoon suun terveydenhuollon yksikkö ehdotetaan suljettavan.

Arviointi ei saa perustua pelkästään toimipaikan käyntimäärään. Yksikkö ei palvele ainoastaan Korppoota, vaan on tärkeä myös Houtskarilan asukkaille, jotka muuten voidaan käytännössä ohjata edelleen Nauvoon tai vieläkin kauemmas. Alhaisen käyntimäärän oletetaan osittain johtuvan siitä, että aikoja ei tällä hetkellä tarjota eikä palvelusta viestitä ulospäin. Paraisten kaupunki on saanut useita huolestuneita yhteydenottoja koskien sitä, että hammaslääkäripalveluja on saatavilla vain noin kerran kuussa, sekä tietämättömyyttä tarjolla olevista palveluista. Esimerkiksi houtskarilaiselle Korppoon yksikön mahdollinen sulkeminen ei tarkoita siirtymistä pienestä yksiköstä läheiseen suurempaan yksikköön, vaan huomattavasti pidempää hoitomatkaa lauttayhteyksineen ja odotusaikoineen. Varha ilmoittaa palveluverkkosuunnitelmassaan, että 99 prosenttia Varsinais-Suomen väestöstä saavuttaa lähimmän toimipisteen 30 minuutissa. Tässä tapauksessa houtskarilaisen hoidon saavutettavuusaika on jopa 2,5 tuntia niinä aikoina, jolloin lautat kulkevat sopivasti.

Saariston suun terveydenhuolto on ollut tärkeä osa myös koulujen oppilasterveydenhuoltoa, ja Korppoon suun terveydenhuollon lakkauttaminen vaikeuttaisi sen hoitamista merkittävästi.

Varhan on ennen mahdollista sulkemista osoitettava, miten ympäröivien paikallisyhteisöjen hoidon saavutettavuusaika, koululaisten tarkastukset ja ikääntyneiden suun terveydenhuolto turvataan. Aukkaita on ohjattu kaukana heidän luonnollisesta asiointisuunnastaan oleviin toimipaikkoihin, muun muassa Saloon.

Houtskarin fysioterapia

Paraisten kaupunki on huolissaan ehdotuksesta sulkea Houtskarin fysioterapian toimipaikka ja korvata se kotiin vietävillä palveluilla. Kotiin vietävä kuntoutus voi joillekin asiakkaille olla tarkoituksenmukaista, mutta se ei saa heikentää kuntoutuksen jatkuvuutta, ryhmätoimintaa, ennaltaehkäisevää työtä, laitteiden ja välineiden saatavuutta eikä mahdollisuutta saada säännöllisiä palveluja paikallisesti.

Paraisten radiologinen kuvantaminen

Paraisten kaupunki vastustaa radiologisen kuvantamisen alasajoa Paraisilla ilman perusteellista arviointia alasajon vaikutuksista koko hoitoketjuun.

Kuvantaminen, näytteenotto ja muu perustason diagnostiikka eivät ole muista palveluista irrallaan olevia palvelumuotoja. Ne ovat edellytys sille, että muu terveydenhuolto toimii sujuvasti ja lähellä asukasta.

Jos Varha katsoo, että radiologisen kuvantamisen ostopalvelut eivät ole tarkoituksenmukaisia, tämä on perusteltava konkreettisesti. Arvioinnissa tulee vertailla vaikutuksia Paraisten ja saariston saavutettavuuden heikkenemiseen, muihin vastaanottoihin ja hoitoketjuihin, nykyisen palvelun kustannuksiin sekä potilaskuljetusten kustannuksiin ja potilaskuljetuksiin kuluvaan aikaan. Toimivaa ostopalvelua ei saa ajaa alas vedoten pelkästään yleiseen periaatteeseen omasta tuotannosta tai keskittämisestä.

Paraisten psykiatriset palvelut

Digitaaliset mielenterveyspalvelut voivat täydentää paikallisia palveluja, mutta ne eivät voi missään nimessä yleisesti korvata fyysisiä ja paikallisia kiinteitä palveluja. Monet asiakkaat tarvitsevat verkostotapaamisia omaisten, sosiaalipalvelun, koulun, työelämän tai muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Tällaiset tapaamiset on voitava järjestää lähellä asiakasta ja asiakkaan äidinkielellä. Varhan on sen vuoksi varmistettava, että Paraisilla on riittävä paikallinen ja kaksikielinen perusta mielenterveys- ja päihdepalveluille, vaikka digitaalisia palveluja kehitetäänkin.

5. Yhteenveto Paraisten kaupungin pyynnöistä palveluverkkosuunnitelmaan 2027–2029 tehtäviksi muutoksiksi

Paraisten kaupunki edellyttää, että Varha tekee seuraavat muutokset ja täydennykset ennen palveluverkkosuunnitelman saattamista poliittiseen käsittelyyn:

1. Varhan on tehtävä erillinen saaristovaikutusten arviointi kaikista Paraisten saaristo-osia koskevista muutoksista. Arvioinnissa on otettava huomioon todelliset matka-ajat, lautat, yhteysalukset, odotusajat, kausivaihtelut ja häiriöherkkyyt.
2. Varhan on tehtävä erillinen kielivaikutusten arviointi kaikista muutoksista, jotka vaikuttavat ruotsinkielisiin ja kaksikielisiin palveluihin. Arvioinnissa on tarkasteltava

tosiasiallista palvelukapasiteettia eikä pelkästään toimipaikkojen muodollista kielistatusta.

3. Korppoon suun terveydenhuoltoa, Houtskarın fysioterapiaa ja Paraisten radiologista kuvantamista ja psykiatrisia palveluja ei saa ajaa alas ilman vaikutusten arvioıteja ja korvaavien mallien konkreettista määrittelymistä. Malleissa on esitettävä palvelutaso, henkilöstöresurssit, toiminnan tiheys, kuljetusvaikutukset, kielellinen kapasiteetti ja seuranta.
4. Digitaalisia ja liikkuvia palveluja voidaan käyttää täydentämään, mutta ei korvaamaan saariston fyysisiä palveluja tai palveluja, joissa läsnäolo, jatkuvuus ja äidinkieli ovat keskeisiä.
5. Varhan tulee kehittää systemaattinen malli henkilöstön rekrytoimiseksi ja pitämiseksi saaristossa ja kaksikielisissä palveluissa. Mallin tulee koskea lääkäreiden lisäksi myös muita ammattiryhmiä.
6. Varhan on yhdessä Paraisten kaupungin kanssa luotava pysyvä yhteistyömalli saariston sosiaali- ja terveyspalveluille. Malliin on sisällytettävä säännölliset kokoukset, yhteinen seuranta, määritellyt vähimmäistasot ja paikkakohtaisten ratkaisujen kehittäminen.
7. Varhan on esitettävä erikseen ja läpinäkyvästi, miten saaristoisuuden perusteella laskettu rahoitus on otettu huomioon palveluverkkopäätöksissä ja miten sitä käytetään saariston erityiskustannuksiin ja saavutettavuushaasteisiin vastaamiseen.
8. Varhan on esitettävä erikseen ja läpinäkyvästi, miten kaksikielisyyden perusteella laskettu rahoitus on otettu huomioon palveluverkkopäätöksissä ja miten hyvinvointialue varmistaa tosiasiallisen palvelukapasiteetin ruotsiksi ja suomeksi.

Ei riitä, että saaristoisuus ja kaksikielisyyys otetaan huomioon osatekijöinä rahoituksessa, jos niiden merkitys ei samalla näy päätöksissä siitä, missä, miten ja millä kielillä palvelut tuotetaan.